

KOLEKCIONARI

AUTOMATI

INFO INFO INFO INFO INFO INFO INFO INFO INFO INFO

PONOVO

INFO INFO INFO INFO INFO INFO INFO INFO INFO INFO

R A D E

INFO INFO INFO INFO INFO INFO INFO INFO INFO INFO

PIŠE ● SANDRA KRIŽIĆ-ROBAN

SNIMIO ● BORIS ŠTAJDUHAR

Križić Roban, Sandra. Automati ponovo rade. // Start magazin, br. 525, 4. ožujka 1989., str. 7-8.

Ivan Gerersdorfer, vlasnik poznate zbirke glazbenih automata, jedan je od onih koji su cijeli život posvetili isključivo svojoj zbirci, gotovo potpuno zapuštajući privatni život ili neke druge interese.

Rođen je 1927. u Zagrebu, u obitelji poznatog zagrebačkog tvorničara šešira. Odrastao je uz tri sestre u palači Magdalenić-Drašković na zagrebačkom Gornjem gradu. Završio je Klasičnu gimnaziju i nastavio školovanje u radionici – popravljalonici satova. Roditelji su vjerojatno imali drugih ambicija s njim, no nisu se protivili njegovu izboru. »U školi se ne može učiti zanat, to je moguće samo kod majstora, u direktnom kontaktu s predmetima koje želite popravljati ili obnavljati«, napominje Ivan Gerersdorfer, koji je otpočetak svojeg »naukovanja« radio na velikim sobnim urama. Mali džepni satovi donosili su nesreću, ili su se lako gubili, pa na njima nije volio raditi.

Kontakt s glazbenim automatima ima od rana djetinjstva, otkad mu je jedan automat otac donio na poklon. Taj je aparat, međutim, kao i gotovi svi koje je imao u rukama, bio neispravan, i to ga je, naravno, navelo da počne istraživati njegovu unutrašnjost. Od toga početničkog popravljavanja bila je izuzeta samo glazbena kutija koju je imala njegova obitelj, jer, kako kaže, »djeca nekad nisu smjela sve dirati«. Nakon što je završio zadatak otvorio je popravljalonu satova u svojem domu, gdje i danas radi. Doduše, danas rijetko tko donosi sobne ure na popravak, rijetke su ih obitelji sačuvali, ali vrlo je zadovoljan kad mu mladi donose svoje ure i kad cijene to što ih imaju.

Glazbene je automate uglavnom kupovao, samo je neke dobio na poklon. Većinu je nabavio nakon rata, kad su mnogi prodavali ure i aparate zato što su osiromašili ili preseljavali u manji stan. Danas ih vrlo teško nabavlja. Ako se koji i pojavi, cijeni ga se u stranoj valuti, što Gerersdorfer odbija. Svoj je interes zasnovao na materijalu koji je nabavio uglavnom u Zagrebu, ne uspoređujući svoju zbircu s izuzetnim zbirkama istoga karaktera koje se nalaze u posjedima po Evropi. Kao muzealca najviše ga je zaokupljao materijal koji se može skupiti u nas, koji je upotrebljavan u našoj sredini, iako se takvi aparati mogu nabavljati i danas, naročito u Švicarskoj.



IVAN GERERSDORFER S UGOĐENIM STROJEVIMA

Zbirka Ivana Gerersdorfera poklonjena je gradu Zagrebu 1960. i od toga vremena otvorena je javnosti. Utorkom i četvrtkom popodne on sam vodi zainteresirane posjetioce po zbirci, takvih je ljudi sve manje. I on sam postao je vremenom sve izbirljiviji, ne želi pustiti u stan »bilo koga«, bojeći se da mu nešto ne nestane. Nerijetko se pojave »zainteresirani« koji bi da od njega otkupe neke primjerke. Gerersdorfer živi gotovo trideset godina u stanu-muzeju i ta ga činjenica veseli. Palača u kojoj živi od rođenja prilično je trošna. Nastala sredinom 18. stoljeća, ta je palača dobila 1830. prigradnju – klasicistički trijem koji je izradio Bartol Felbinger, a u to ju je vrijeme okruživao vrt uređen na engleski način. Danas je to jedna u nizu neuređenih i zapuštenih gornjogradskih palača, u koju je u prizemlju i polovici kata smješten dječji vrtić (njegove su sestre prodale svoj dio gradu!). Gerersdorfer napominje da mu je mnogo draže imati »Spielschule« i djecu koja popodne odlaze kućama nego nekog sta-

automatske orgulje. Najpopularniji pak Gerersdorferov automat ima ugođene zupce čeličnog češlja, koji je registar tonova, a pogon mu je na oprugu. Do sredine 19. stoljeća ti su automati bili u privatnim posjedima, a nakon toga počinju se pojavljivati po gostionicama. Tada se počinju u njih ubacivati novčići. Jedan takav automat Gerersdorfer je nabavio prošle godine, popravljajući ga još od ljeta. Kao i prije sto godina, i danas se u njega treba ubaciti novčić da bi zaszvirao. »Najljepše mi je kad nakon sto godina šutnje automat ponovo progovori, kad mu mogu čuti repertoar. To je najljepši trenutak u sakupljačkoj djelatnosti«, tumači Ivan Gerersdorfer, pokazujući na koje se načine kod pojedinih automata mijenja repertoar. U njegovoj zbirci postoje i *orkestrioni*, nazvani tako jer je njihova glazba nadomještala sastav glazbeni-

ka. Primjenom perforirane trake od papira, koja je nosilac zvuka neograničene duljine trajanja, omogućila je stalnu promjenu programa, a sve mandoline, klaviri, bubnjevi, činele, orgulje i violine mogu poput »pravog« orkestra izvoditi zavidan repertoar. Gerersdorfer sam sebe naziva muzejskim radnikom, što je zapravo i realno u odnosu na njegov rad i odnos prema vlastitoj zbirci. Jer, kako sam kaže, »muzejski radnik mora proučavati i istraživati svoju zbircu te konzultirati literaturu, a ne samo sakupljati predmete«. Zacijelo je to razlogom što se odlučio da napravi knjigu na temu »Glazbeni automati«, koja je još u fazi prijepisa rukopisa. Hoće li ikad biti objavljena, zavisi o ljudima na odgovornim položajima. No, bila bi to velika nagrada tom čovjeku, bez čijeg specifičnog interesa nikad ne bi nastala zbirka slična karaktera. ☺

PORTRETI

nara. Stan u kojem živi Ivan Gerersdorfer zahtijeva hitno preuređenje. Svilene tapete već odavno nemaju izvorni sjaj; zbog prevelikih režija muzejski se dio ne grije (što, nasreću, pogoduje automatima). Zbog takva stanja i postavlja se pitanje koja je svrha zbirke poklonjene, treba li ona svoj puni sjaj doživjeti tek nakon odlaska vlasnika ili je moguće ostvariti da mnogi, kad se odluče da sve poklone gradu, žive u kvalitetnijim uvjetima, kakve i zavređuju.

Glazbeni automati inače potječu još iz vremena antike u vidu androida, realističkih ljudskih likova koji su uz pomoć mehanizma radili određene pokrete. Spominju se i u vrijeme srednjeg vijeka, a prvi dokumentarni automat je »Glockenspiel«, koji se javlja već u 14. stoljeću. U vrijeme baroka glazbeni su automati bili vrijedan, ali i bizaran inventar. Za Gerersdorfera je 18. stoljeće najplemenitija faza automata, čiji glazbeni repertoar sadrži djela Mozarta, Haydna i Beethovena. Nakon toga su uslijedili tehnički rafinirani automati, no oni glazbeno zaostaju zbog izrazito mašinskog zvuka.

Najstariji automat iz njegove zbirke potječe iz 1813, a izrađen je u Beču i predstavlja